

FITXA DE LA FOSSA COMUNA D'INCA

Municipi: Inca

Indret: Cementiri municipal d'Inca.

Fossa: Una possible fossa amb civils

Tipologia: Una o vàries fosses longitudinals.

Desapareguts: Fossa del cementiri, 1 persona identificada. Probabilitat d'altres víctimes desconegudes.

Investigació: Arnau Matas Morell. Tardor de 2011.



FOSSA COMUNA D'INCA

Municipi: Inca

Indret: Cementiri municipal d'Inca.

Fossa: Una possible fossa amb civils

Tipologia: Una o vàries fosses longitudinals.

Desapareguts: Fossa del cementiri, 1 persona identificada. Probabilitat d'altres víctimes desconegudes.

Investigació: Arnau Matas Morell. Tardor de 2011.



Introducció

A Inca, com a tants altres indrets, la repressió fou un procés premeditat i planificat. Així, els falangistes anaren detenint de mica en mica tots els afiliats als partits d'esquerra i als sindicats. Santo Domingo i la caserna del General Luque feren la funció de presó per on passaren bona part de les persones perseguides. L'onada repressiva fou tan expansiva que ben aviat aquestes dues presons quedaren petites i s'hagué d'habilitar també el Cine Moderno per donar cabuda a tots els presoners. Molts d'ells foren traslladats a Palma, a Can Mir, a la presó provincial, a ses Illetes, al castell de Bellver, al vaixell Jaume I i a diversos camps de concentració. (Armengol i Armengol, 2005: 106, 127).

Així, varen ser eliminats els líders polítics i sindicals i les seves organitzacions foren esquinçades. Els càrrecs públics van ser detinguts i l'afusellament d'alguns dels líders i personalitats més destacades fou un fet. Aquest era el cas, per exemple, d'Antoni Mateu, Miquel Mercadal, Andreu París, Antoni Bestard o Gabriel Buades, entre molts d'altres. Bona part foren traslladats a Palma, mentre que d'altres quedaren a Inca i foren executats al cementiri (Armengol i Armengol, 2005: 127).

Avui per avui es coneixen bastant bé els detalls dels episodis repressius d'Inca. Existeixen algunes obres escrites i també enregistraments audiovisuals que ens permeten traçar fidelment els fets. Endemés, encara es segueix descobrint documentació que confirma per escrit tot allò que molts testimonis orals havien relatat. Tot i això, la qüestió de l'existència de la fossa d'Inca al cementiri encara és una qüestió pendent d'explorar. Dificilment se'n troben referències. Potser una explicació és que bona part de les víctimes foren traslladades a Palma abans de ser assassinades i això tanca la possibilitat que aquestes estiguin enterrades a una fossa a Inca. Tanmateix sempre queda oberta la possibilitat que a Inca hi reposin víctimes d'altres pobles, cosa que és habitual en moltes fosses de la repressió.

El fet que no existeixi documentació és quelcom habitual puix que en molts casos es tracta d'enterraments il·legals i els detalls de la seva ubicació havien de ser, com a mínim, discrets.

En el cas d'Inca, per sort, sí que s'ha pogut accedir a una plagueta d'anotacions del fosser del cementiri durant tots aquells anys, Pedro Gual. En aquest quadern sembla que s'hi anaven enregistrant els enterraments del cementiri, per ordre cronològic. No sabem si aquest document inclou la totalitat de les inhumacions; tampoc no sabem si era un esborrany que llavors es "passava a net" al llibre del cementiri, cosa probable. El que sí queda clar és que en aquest llistat d'anotacions hi figuren nombroses persones afusellades o mortes en combat. Algunes d'elles prou conegudes com ara Gabriel Buades o Llorenç Beltrán.

Una característica d'aquesta plagueta és que detalla amb claredat el nínxol concret on s'enterrà cada persona. Això ens serveix, com a mínim, per descartar que algunes persones estiguin a una fossa. Entre la llista de persones trobam algunes que moren de manera violenta o en circumstàncies sospitoses. A continuació mostrem aquests noms segons la transcripció literal de la llibreta del fosser:

Nom	Causa de la mort	Edat	Número fossa	Data de la mort
Agustín Torres Miñana	Un tiro vientre	47	651	21 juliol del 36
Sebastián Llompart Ramis	Explosión bomba	36	487	25 juliol del 36
Lorenzo Sabater Llobera	Explosión bomba	23	55	27 juliol del 36
Juan Seguí Mas	Combate de batalla, trasladado	22	261	23 agost 36
Francisco Navarro Bernat	Campo de batalla	19	Nincho alquilado nº2	23 agost 36

Luis Planas Llabrés	Fractura frontal	31	596	11 setembre 36
Gabriel Ferrer Ramis	Ahorcado	26	336	20 octubre 36
Margarita Capó	Contusiones en la cabeza	43	418	21 octubre 36
Juan Mut Jaume	Fusilado	20	Fosa común	5 novembre 36
Juan Fe Alberti	Ahorcado	40	509	14 abril 37
Lorenzo Beltrán Salvá	Fusilado	64	520	19 juliol 37
Pedro Baldona Panadés	Atropellado por un auto, trasladado	22	Nincho nº 12	17 gener 38
Gabriel Buades Pons	Fusilado		105	2 juliol 38
Jorge Sampol Riera	Fusilado	28	702	23 juliol 38
Maria Alberti Riera	Ahorcada	73	26	16 agost 38
Juan Colí Forner	Accidente de automovil	26	64	9 setembre 38
Maria Morro Coll	Accidente ferrocarril	62	101	4 agost 39

Font: Quadern d'anotacions del fosser d'Inca. Material dispers no catalogat.

Aquesta documentació és molt valuosa per a la investigació historiogràfica en general. Del llistat de persones podem dir amb seguretat que al menys 4 d'elles foren víctimes clares de la repressió: Joan Mut Jaume, Llorenç Beltrán, Gabriel Buades, Jordi Sampol. En el nostre cas, la recerca de la situació de la possible fossa d'Inca, ens hem fixat especialment en el cas de Joan Mut Jaume. És la única entrada del quadern que fa referència a un enterrament a la fossa comuna. Podria referir-se a l'ossera (que existeix a tots els cementiris), però com veurem més endavant és plausible pensar que es tracta més bé d'un clot cavat expressament per enterrar-hi cossos. Aquesta hipòtesi pren força quan ens ajudam de nous documents que van sortint a la llum sobre les víctimes de la repressió³⁷. També s'ha de dir que existeix un altre quadern del fosser en què s'hi detallen els trasllats. Doncs bé, les pàgines

³⁷ Ens referim a l'arxiu de Memòria de Mallorca que, arrel del seu projecte "toteslescauses.cat", ofereix la possibilitat d'accedir a les causes judicials balears del període 1936 en endavant.

corresponents al període 1936-1945 han desaparegut o estan en blanc. Sense dubte això pot tenir diverses interpretacions.

Paral·lelament a això, existeix certa tradició oral que sí que parla de l'existència d'una fossa comuna d'assassinats al cementiri. No s'ha trobat massa documentació que corrobore aquests testimonis, però és cert que la ubicació que en fan és prou exacta: a l'esquerra del camí central del cementiri vell, a partir del segon caminal.

Aquestes informacions porten a la confusió quan hi afegim que al cementiri d'Inca hi hagué enterraments en clots ("hoyos") durant els anys 1917-1918, potser relacionats amb el període de conflictivitat social que s'hi visqué en aquells anys (Fullana, 1996). Aquests enterraments s'organitzaren en sèquies tapades per una canyissada. Sembla que allà hi havia cossos no identificats.

Potser en el cas de víctimes de la repressió feixista que hi hauria 20 anys després, la metodologia d'enterrament no fou massa diferent.

Dades de la fossa

Ara per ara només tenim constància documental d'un cos enterrat el 5 de novembre de 1936 a una fossa del cementiri d'Inca. No sabem si aquest cos segueix allà o fou traslladat amb posterioritat. En qualsevol cas és aquesta la pista que mirarem d'estirar, com si fos un fil, per poder arribar a conclusions més generals sobre la fossa comuna d'Inca.

Localització

Tenim, doncs, dues pistes que ens condueixen a un mateix lloc. Es tracta de l'afusellament de Joan Mut Jaume, jove condemnat a mort de només deu anys, a la paret del Cementiri d'Inca. El seu cos fou enterrat a una fossa el mateix dia. D'una banda això es confirma gràcies al quadern del fosser, que efectivament deixa constància del seu enterrament. D'altra banda, existeix el document del Jutge d'Instrucció que en certifica l'enterrament. Aquest document s'inclou en la causa judicial 1049/36, juntament amb altra informació de la víctima. Doncs bé, la certificació judicial s'expressa amb una claredat contundent:

"En Inca a cinco de Noviembre de mil novecientos treinta y seis, el Señor Juez Instructor, acompañado de (...) el Secretario, hizo trasladar al Cementerio de la ciudad de Inca, el cadaver del Artillero, Juan Mut Jaume, dándole sepultura del mismo en la segunda parcela de la fosa común que hay entrando en la izquierda del referido cementerio y distanciado a dos metros del tercer pasillo y a unos seis metros del pasillo lateral de la parte izquierda en el sentido de profundidad, y a ocho metros de igual sentido del pasillo Central, procediendo a su (...) enterramiento con las prendas que llevaba para (...).

*Y para que conste se extiende la presente que firma el Señor Juez conmigo el Secretario, de que certifico.*³⁸

Si superposam aquesta detallada indicació amb els plànols del cementiri (l'actual i també la fotografia aèria de 1956) veiem que queda força clara la ubicació concreta de la fossa. Les distàncies entre caminals encaixen perfectament, de manera que la indicació que es fa al document judicial és plausible i concordant i a més avui la distribució del cementiri no ha canviat substancialment.



*Fotografia aèria de l'any 1956.*³⁹

³⁸ Causa 1049/36, Arxiu de Memòria de Mallorca.

³⁹ Ortofoto 1956. Dret de propietat intel·lectual de la Fotografia aèria: Ministerio de defensa. Dret de propietat intel·lectual de la Ortofoto, Direcció General d'Ordenació del Territori del Govern de les Illes Balears. Resolució 50cm. Data vol: 1956. Data publicació: 11-02-2010. <<http://www.ideib.cat>>



Vista aèria actual del cementiri (Direcció General d'Ordenació del Territori del Govern de les Illes Balears).



Àrea de la possible ubicació de la fossa actualment i segons la foto de 1956.



Localització concreta de la fossa de Joan Mut Jaume.



Localització concreta de la fossa de Joan Mut Jaume.

És possible, a partir d'aquí, que la fossa comuna d'aleshores s'allargués molts metres longitudinalment de manera paral·lela al camí central del cementiri.

Tipus de fossa i intervencions fetes al seu entorn

Tot indica que la fossa és un clot cavat a terra en un indret del cementiri on no hi havia caminals ni nínxols. No consten intervencions fetes entorn de la fossa, a banda de la presència d'arbres que possiblement no hi fossin en aquella època i, també, de la presència actual d'enllumenat públic en forma de fanals.

Dades de les persones desaparegudes que hi ha dins la fossa

Amb la informació de què disposam, no es pot afirmar que el cos de la víctima resti encara dins la fossa. Sí que sembla clar, però, que hi fou efectivament inhumat l'any 1936. A més a més, no sembla probable que fos la única persona enterrada allà.

Fitxa personal

Nom i llinatges: Joan Mut Jaume

Data de naixement: 1917 aprox.

Origen: Lluçmajor.

Professió: Picapedrer.

Estat civil: Fadrí.

Data de la mort: 5-11-1936 (Registre Civil, tom 33, n. 143)

Circumstàncies de la mort: Afusellament a la paret del Cementiri d'Inca.

Lloc de la mort: Paret del Cementiri d'Inca.

Descripció literal: *“Ha sido pasado por las armas en el día de hoy a las seis horas reinta minutos detrás del cementerio y a la tapia del mismo como autor del delito de traición en cumplimiento de sentencia dictada por el Consejo de Guerra en el Cuartel de Inca con aprobación del Excmo. Sr. Comandante Militar y su Auditor.”* (Registre Civil, tom 33, n. 143)

Al Diccionari Vermell hi trobam la seva entrada:

“Era soldat d'Artilleria a la caserna General Luque d'Inca. Ignor quina fou la seva falta concreta, però sembla que va infringir el Ban del deu d'octubre del trenta-sis. El condemnaren a mort i l'afusellaten el deu

de novembre del mateix trenta-sis. Davant la soledat dels canons, aquest al·lot, Joan Mut, demanà el confés i es va mostrar apenat per les seves culpes. Certament és una mort ben feixuga la seva: morí crivellat i apenat” (Capellà, 1989: 118).

Als documents de la causa 1049/36 (veure annex) s’hi pot trobar molta més informació sobre les circumstàncies de la seva mort.

Altres víctimes assassinades al Cementiri d’Inca i enterrades en nínxols

A banda de Joan Mut també tenim constància d’altres persones assassinades i enterrades al Cementiri d’Inca, tot i que no a una fossa. Aquesta és una breu relació d’algunes d’elles:

LLORENÇ BELTRÁN SALVÀ

Va néixer a Inca l’any 1877. Era barber i corresponsal de la coneguda revista *Foc i Fum* i també d’*Avance*. Era d’idees profundament anarquistes, tot i que no tenia una militància formal. Fou detingut i traslladat a Can Mir el 22 de juliol de 1936. Fou sotmès a diversos consells de guerra, acusat d’escriure de manera despectiva i injuriosa contra el Movimiento Nacional i de ser d’idees extremistes. Condemnat a mort, fou executat davant la làpida del Cementiri d’Inca el 19 de juliol de 1937, acusat d’adhesió a la rebel·lió. Segons el llibret del fosser del cementiri, fou enterrat en la sepultura 520, a l’edat de 57 anys.⁴⁰

GABRIEL BUADES PONS

De família pagesa, de ben jove ja havia tastat varis oficis. Tot i que no va tenir l’oportunitat d’estudiar, fou un veritable autodidacte. D’idees anarcosindicalistes que es feren fortes després de la seva estada a França, era subscriptor i llavors col·laborador assidu de *Cultura Obrera*, portaveu dels sindicats llibertaris de Ciutat i posteriorment de la CNT de Mallorca. També era redactor de la publicació periòdica *Avance*. Un cop detingut després del cop d’Estat, Gabriel fou empresonat a Santo Domingo i, més endavant, traslladat al vaixell Jaume I i tot seguit a Can Mir. Sotmès a Consell de Guerra, fou condemnat a mort i executat el juliol de 1938 al cementiri d’Inca. El seu cos fou enterrat al nínxol número 105.

JORDI SAMPOL RIERA

Com explica en el Diccionari Vermell, “Tenia uns vint-i-quatre anys. Treballava d’impressor i exercia el càrrec de regidor. El seu partit: possiblement Esquerra Republicana. Era una persona enormement activa i cada Primer de Maig celebrava en el poble la festa dels treballadors, organitzant un míting a la possessió de Biniatzen. Al poc temps d’esclatar la rebel·lió militar, cridaren la seva quinta a files i va reincorporar-se a l’Exèrcit. Ignor qui l’assenyalà amb el dit, però passà al calabós i li instruïren procés pels seus antecedents polítics.

⁴⁰ A banda del llibre de Llorenç Capellà (1989) i el dels germans Armengol (2005), es pot trobar un magnífic relat de la vida de Llorenç Beltrán en una comunicació de Gabriel Pieras en les X Jornades d’Estudis locals d’Inca (Pieras, 2010).

Sotmès a Consell de Guerra, el condemnaren a mort. La seva dissort era decidida, tot i que intentà tallar els barrots de la cel·la amb una serra. El vint-i-tres de juliol del trenta-vuit, queia afusellat en el cementiri d'Inca amb un *Visca la República* als llavis. A poques passes d'allà, davant la caserna militar del poble, la seva mare queia desmaiada quan sentí la descàrrega. Havia acudit a acomiadar el fill i sols l'havia entrevist, assegut dins una camioneta militar, camí del cementiri..." (Capellà, 1989: 156). Fou enterrat al nínxol número 702 del Cementiri d'Inca.

Fonts d'informació

- ARMENGOL, ANTONI i JAUME ARMENGOL (2005): *La repressió a Inca. La República i la Guerra Civil*, Perifèrics, Palma.

- CAPELLÀ, LLORENÇ (1989): *Diccionari Vermell*, Moll, Mallorca, pàg. 118.

- FULLANA, P., "Crisi de subsistències i conflictivitat social a Inca durant el trienni bolxevic (1917-1919)", a *II Jornades d'Estudis Locals*, Ajuntament d'Inca, Inca, 1996, p. 249-260.

- Infraestructura de dades espacials de les Illes Balears (IDEIB)
<<http://www.ideib.cat>>

- PIERES, GABRIEL (2010): "Llorenç Beltrán Salvà, 'Es Barbó'. Apunts històrics d'una tragèdia", *X Jornades d'Estudis Locals d'Inca*, Ajuntament d'Inca, Inca.

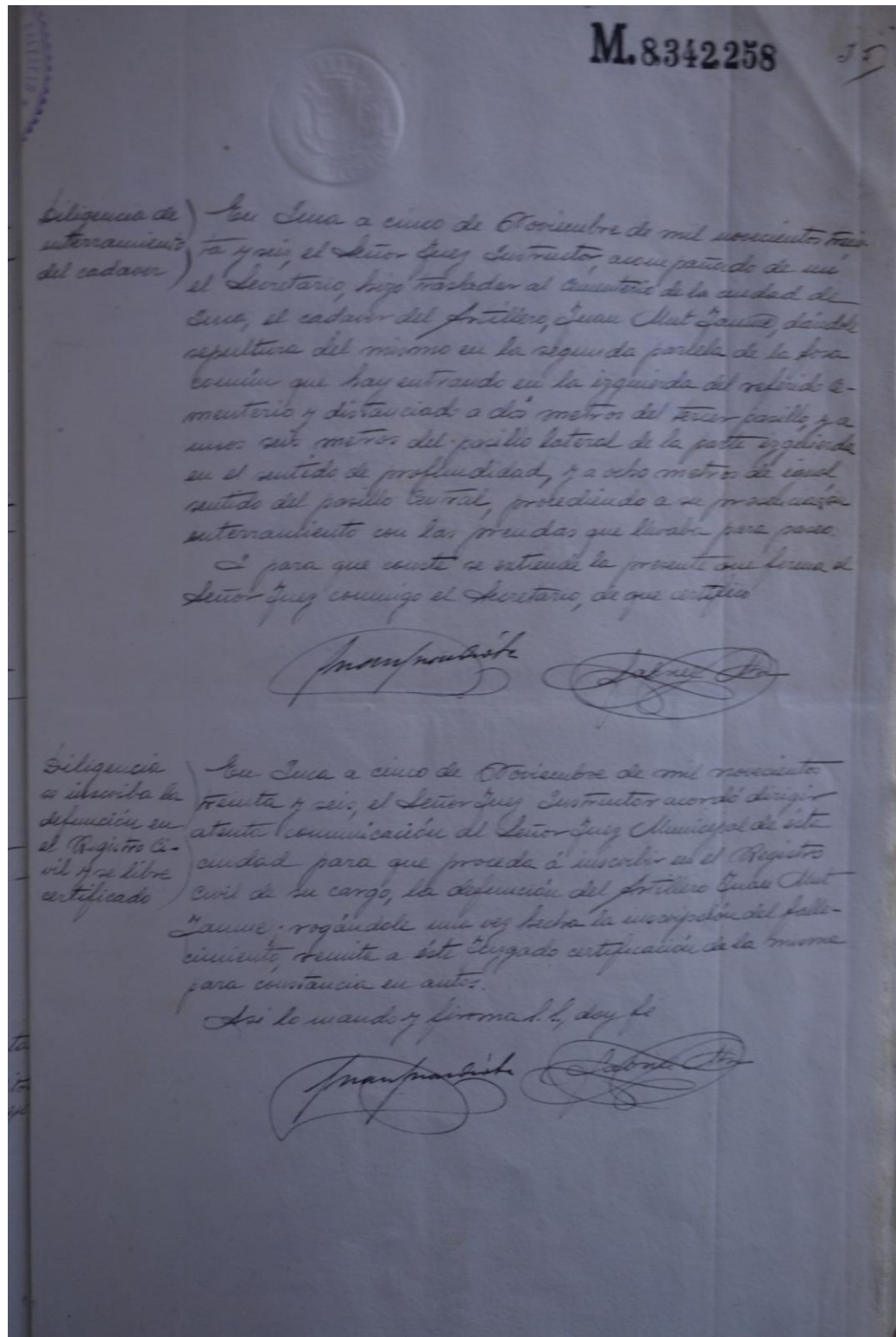
- Registre Civil d'Inca, tom 33.

- Quadern d'anotacions del fosser d'Inca. Material dispers no catalogat.

- QUETGLES, DAMIÀ (1986): "Inca. Les sabates de la ciutat al poble", *Memòria Civil*, número 32, Balears.

Annexos

1. Document adjunt a la causa judicial 1034/36 referent a l'enterrament Joan Mut Jaume.



2. Quadernet personal d'inhumacions del fosser on apareixen els noms de Joan Mut Jaume (afusellat), Gabriel Buades Pons (afusellat), Llorenç Beltrán Salvà (afusellat) i Jordi Sampol Riera (afusellat).

aniversari de la sepultura		años	estado	dia	aniversari de la sepultura
	<i>Sombres</i> D. Catalina Villalonga Borna	19	L.	31	33.
287.					
42.					
200					
596.	" Antonia Beltrán Meliá	92	U.	3	623.
619.	" Bartolomé Danús Socías	8	n.	5	282.
436.	" Juan Mut Jaume [†] fusilado	20	L.	5	^{Rosa} Comun
147.	" Jorge Alótera Perelló	55	L.	8	278
583.	" Coloma Coll Roats	72	U.	8	456.
^{Rosa} comun.	" Francisco Coll Alberti	43	L.	9	178.
472.	" Jaime Estrany Beltrán	71	L.	9	538.
561.	" Catalina Vidal Socías	26	L.	9	304.
273.	" Lucía Gual Piras	63	L.	10	198.
	" Catalina Martorell Sampol	75	L.	11	568.
	" Margarita Juan Grau	63	L.	12	358.
	" Enric Amer Vallispies	³⁶ días	n.	15	57.
622	" Maria Garcias Buades	18	L.	17	481.
289.	" Bartolomé Fiol Beltrán	80	L.	18	367.
149.	" Maria Neus Espasa	74	U.	18	366.
181	" Catalina Beltrán Ramón	41	L.	19	610.
336	" Isabel Amer Mueser	93	U.	22	131.
418.					
^{Rosa} comun.					

Numero de la aportacion	Nombres	Edad	Estado	Sexo	Numero de la aportacion
509	D. Miguel Buades Pans	37	C.	18	105.
	" Lorenzo Beltran Salvia) Huilado	64	C.	19	520.
	" Mateo Planas Llinas	4	m.	22	260.
	" Coloma Laurina Bruget	8	m.	24	312.
	" Maria Perello Bibiloni	22	O.	28	428.
554.	" Juan Llabris Jaime	5/12	m.	29	Fosa comun.
637.	" Monserrata Call Llabris	74	S.	30	27.
531.	" Maria Teresa Amingual Barcelo	84	O.	31	81.
	" Antonia Beltran Beltran	60	S.	31	623.
Agosto de 1937					
307. muchos alquiler n. 5	" Carlos Perrone San Juan	74	S.	1	717.
147.	" Pedro Ferriol Suau	80	O.	5	652.
425. Fosa	" Margarita Nicolau Namiis	79	O.	7	539.
4 comun. muchos alquiler	" Magdalena Namiis Namiis	6/12	m.	8	Fosa comun.
	" Antonio Rubert Grau	79	m.	14	555.
	" Barbara Arrom Llabris	35	C.	23	263.
	" Catalina Pans Borrens	63	C.	26	482.
	" Pedro Jai Namiis Marton ^{huilado}	70	C.	31	nincho alquiler?
7 Fosa comun					
7 596.					
12 55.					

Homages				
Julio de 1938				
	años	Estado	Día	Costo de la expedición
D. Gabriel Ruadas Pons (Fusilado)	C.	2	105	9.
" Maria-Luisa Llinás Pascual	73	C.	2	200. comun.
" Catalina Canaves Alberti	53	O.	6	950.
" Salvador "Aguiló" Portera	8 meses	n.	8	695.
" Bárbara Sebastian Roca P.M.	16	S.	10	696.
" Maria Pujadas Martorell	71	O.	13	480.
" Francisca Luis Salas	14	n.	14	427.
" Jorge Campol Niera (Fusilado)	28	S.	23	702.
" Vicenta Carolana Salas P.M.	88	C.	27	578.
" Miguel Correns Matou	64	C.	28	639.

Agosto de 1938

" Antonio Grau Nicolau	39	S.	1	549.
" Esperanza Mut i Munar	80	O.	3	528.
" Margarita "Aguiló" Cortis	6 meses	n.	5	95.
" Arnaldo Mir Calom	21	C.	11	50.
" Maria Alberti Niera + ahorcada	73	O.	16	26.
" Antonia-Luisa Mut Esteve	56	C.	18	451. comun.
" Gabriel Correns Calvo	17	S.	25	533.
" Margarita Miralles Morro	85	O.	25	533.
" Pedro Pons Catalá	69	C.	31	369.

1118

Nombres

Septiembre de 1938

	edad	Estado	Sexo	Coste de la simuladora
1. Juana-ibna Boigis Miralles	50	L.	3	20a comuni
" Juan Coli Fomer + ^{accidente de} automovil	24	L.	9	64.
" Paula Oliver Planas	P. 67	O.	16	517.
" Juana-ibna Mateu Comenueh	42	O.	16	387.
" Juan Miro Aguilo	P. 81	O.	21	42.
" Beresa Paris Martorell	60	L.	25	554.
" Ana Guasp Serra	40	L.	26	101.
" Margarita Nicolau Mateu	26	O.	30	418.
" Maria Tols Socias	8 días m.	n.	30	20a comuni

Octubre de 1938

" Juana Ana Janer Compaeny	70	O.	10	315.
" Magdalena Abrinas Pans	82	O.	10	498.
" Jose Matas Bus	40	L.	15	133.
" Juan Beltran Guardiola	3 días m.	U.	21	20a comuni
" Juan Chinsolis Duran	29	L.	22	519.
" Antonio Serra ^{Exposito} Brasladedo P.	17	U.	28	20a 5.
" Remedios Grau Fernandez	8 meses m.	U.	29	20a comuni